

Jože Horvat

Tihožitje z goro

(Odlomek)

(...) Nanos je dominanten fenomen prostora: vizualni, meteorološki, turistični, komunikacijski ... Od koderkoli se mu bližaš, se razodeva v različni svetlobi in zbuja različne asociacije. Bolje, zdi se, da reagira na vse, na sončno luč, na čas, a tudi na ozračje in smer, iz katere prihaja pred oči. Včasih unikatno in nepozabno. Npr., konec preteklega leta, ob uri, ko je sonce ravno lezlo za horizont na zahodu, sem se s fiesto vozil iz Postojne proti Prevalu: videti je bil vijoličasto modrikast, kakršen v mojih očeh še ni bil, ampak ne v morebitnih pasovih ali lisah, z različnimi odtenki po različnih predelih, ne, marveč gosto toniran povsem enako po vsej površini, kot da bi se barvno uniformno odzval na skrivnostni notranji ukaz. Seveda je ob enakem času največkrat enotno sivkasto moder, ne da bi se videlo njegov relief, zato pa se s finim rezom svojih kontur precizno prislanja ob ozadje, natopljeno z odbleskom odsotnega morja, v katerega se je že morala potopiti žareča krogla z neba. Če se mu med dežjem ali kmalu po njem bližaš iz zahodne strani, vidiš iz njegovih zelenih pobočij dviganje belih meglic, med nestabilnim zračnim pritiskom na njegovem vrhu kapo iz oblakov; različni so videzi njegovega profila; vtem ko ga pogled iz Prevala vidi v obliki čokatega stožca, ki se simetrično in na široko korači na zahod in vzhod, ga pogled z dna klanca avtoceste, ki iz zahoda prihaja proti Prevalu, razbira kot velikansko nogo s kremplji ujede, ki grabi zemljo – toda če se pelješ proti njemu iz Hruševja, se zdi, da v dolgih valovih polje in se dviga k njegovemu vznožju teren travnikov in njiv z zaplatami dreves, da jih potem gora povzame vase in vključi v svoje strmine. Po njegovem grebenu iz desne, v smeri, v kateri je predpostavljati Trnovski gozd, neopazen veter podi belkaste oblake, ki pa

namesto da bi strmoglavljali na Preval, izpuhtevajo v nič: prizor, ki vsaj prvi hip iritira.

Gore so nedoumljive, čeprav jih človeku dobro opiše in razloži že srednja šola. V njih ostaja nekaj nerazjasnjenege; nekoč sem v dnevniku *Avvenire* bral izjavo italijanskega avtorja: v gorah je primerneje, da popotnik prebere lirsko pesem, kot pa da se zatopi v epski tekst. Kaj je torej v gorah, da človek sredi ali vpričo njih preferira doživeti neko hipno stanje duše ali srca, kar je nemara lirska pesem, ne pa dolgo dogajanje, ki ga razvija proza, četudi je stisnjeno v črtico ali novelo? So to neverjetne dimenzije, v katerih se znajde bralec? Veličastna naravna zgradba prostora? Neizmerno nebo, ujeto med gorske stene? Vrhovi z večnim snegom? Hudournik ali slap v prepadni soteski? In vprašanj je še milijon! Če dobro premislim, vse kaže, da niti gorniki niti gorski ljudje in ne sloveči pisci nanja še niso natančno odgovorili. Dejstvo pa ostaja, da gore navdihujejo nešteto občutij, o čemer priča tisoče skladb, ki pojejo o njihovi drzni biti in nebeški lepoti, in mitske zgodbe o skrivnostih življenja – ena teh je očarala ustvarjalce filma *Sveta gora* – in že od antike je v banalni rabi predstava, po kateri so gore vzvišene mize bogov – in se zdi sprejemljiva še danes. Torej gorá kljub vsemu ni moč doumeti, zato tako naključnega turista kot hriboljubca ali poklicnega hribolazca obsedajo kot večni izziv, ki mu nihče ni kos.

Sobotno popoldne sredi julija, po prihodu iz Ljubljane, sem stopil na travnik, na katerem sem bil pred slabima dvema mesecema, ko so vsenaokoli bujno cvetele češnje. Bila je sončna ura med četrto in peto, toda iz postojnske smeri je vlek el burjast vetrič, v moči katerega je milijonto rastje zajela dozdevno samogibna motorika, ki ni imela konca. Listje na grmičju in drevju in trave, cvetlice in poljske kulture so se neenotno razgibavale in drgetale v sapi, ki sem jo razločno zaznaval na golih rokah, toda veliko delikatneje so jo morale neštete bilke flore, ki so naširoma potrepetavale na mestu, pri čemer sprva nisem vedel, ali v radoživi sproščenosti, celo razposajenosti, ali pod silo zračne mase, ki jim je narekovala svojo dinamiko. Kajti to ni bilo živčno, krčevito pregibanje, kakršno vidiš pod naleti burje, ko se drevje silovito bori za svoj položaj in se trave in poljščine zabijajo v prst – ne, vse živo je drgetalo kot v kakšni igri, ne le mestoma in v pasovih, ampak vsenaokoli v enaki polobvezni intenziteti; tja proti Postojni jagnedi ob robu travnika, na nasprotni strani sadno drevje, in vrbe na levi, v smeri k Nanosu – in če sem pogledal po njem, sem kljub oddaljenosti lahko videl sledove sap na njegovih zdaj vsepovsod enako zelenih pobočjih: zabrisane oblike krošenj so se rahlo nagibale proti zahodu, k morju, kamor se je nesel zračni piš. In če sem se obrnil od gore na nasprotno stran, proti jugu, k lozi, se je zdelo, da so bili tudi tam gozdovi poravnani s tokom, ki je brzel s kopnega nekam k Jadranu. Ulegel sem se v mlado otavo, mešanico mnogih vrst travin, ki jim nisem vedel imena, toda od zgoraj navzdol se je zdelo, da v njej prevladuje travniška detelja z belimi, polnimi cvetovi. Ko pa sem se izprožil po njej na trebuh in se zazrl predse, se

mi je zazdelo, da se je detelja skrila pod mečasto perje neznanega travnega bilja in listja, čez katerega je veter moral poditi valove zraka, saj se je v njegovi smeri sklanjalo in se mu postavljalo v bran tako, da je proti njemu obračalo svoje spodnje strani, ki so se belkasto svetlikale. Za hip sem imel občutek, da se čez ves travnik zliva široka, plitva voda, v kateri je iskrivo, poševno migotala flora, ki je travnik sicer nima. Opiraje se na komolce sem gledal obred, ki se ni in ni hotel nehati.

Tedaj sta mi pogled nenadoma križala rjava metulja, kakršnih v teh krajih še nisem videl, in se v svojem značilnem letu, tako da sta se s krili metala naprej, zaletavala, se odbijala in se vedno znova zafrfotavala drug v drugega. Je bila to ljubezenska igra – ali spopad enako močnih sovražnikov, ki nista mogla izbojevati zmage? Seveda tega nisem vedel, kakor tudi po načinu njune dinamike nisem mogel sklepati na naravo njunega početja. Namesto tega sem se najprej spomnil belega metulja v cerkvi v Stranah – ta tukaj sta mu po velikosti bila podobna, a kajpak brez njegovega oblačila; bila sta kakor v vojščaki uniformi, izvajajoč poslanstvo, ki mu nisem mogel uganiti cilja; a po kratkem hipu me je obšlo, da ta nemara ni tako nedolžen; mahoma sem se namreč spomnil genialnega filozofa, ki je dognal, da premik metuljevih kril nekje v Ameriki lahko povzroči potres na Kitajskem: seveda zdaj nisem verjel, da bi njuna krila od tu premaknila – ne kitajske, ta so rezervirana za ameriške metulje, marveč zemeljske plasti kje pod Argentino* – a vendarle sem prav zaradi tega toliko pozorneje spremljal njun spopad. Dajala sta se v velikem loku nad mano, pri čemer sta se v nekem hipu tako zelo odbila drug od drugega, da sta se precej dolgo metala proč vsaksebi – a mahoma sta se od daleč spet zagnala drug v drugega, pri čemer mi je potem njun dotik bil še bolj neugotovljiv kot doslej – je bil poljub – ali raje brca? Vsekakor sta se odgnala drug od drugega, a se potem vnovič spopadala na krajše razdalje, pri tam pa bojišče prenašala nekam na desno. Ko sem se obrnil za njima, sta svoje piruete izvajala že na ozadju Nanosa in čez minuto je bilo, kot da gledam podobo na zelenem ekranu računalnika. Ja, kot da sem se zazrl v video igro, v kateri sta viteza divjala pred zaslonom gore, ki jima je dajala na voljo svojo areno, v katere kontrastni zelenini so bili njuni spopadi videti še silovitejši. Radovedno in udobno obrnjen na bok sem pričakoval izid burnega soočenja, ki pa ga nisem dočakal; v nekem trenutku sta se srboriteža, tako kot že poprej kdo ve kolikič, odbila drug od drugega in frfrala vsak na svojo stran. Posrečilo se mi je spremljati kajpak enega samega, ki se je poskakovaje nesel metre in metre v svojo smer, nekam proti njivi s pšenico, se spustil nadnjo in umirjeno plapolal nad njenim klasjem, dokler se ni usedel v mlado otavo, ki je rasla tik poleg njive. Tisti hip sem opazil, kako se je od nekod vzel njegov tekmeč in se bliskovito vrgel – kot se mi je zdelo – nekam na mesto, kjer je moral občepeti

* Spis je nastajal v času velikih socialnih nemirov v Argentini.

njegov tovariš. S pogledom, ki sem ga fiksiral na malo okolico njenega pristanka, sem vstal in tekkel k njima, in imel sem srečo: zagledal sem ju sedeti vsakega na svoji bilki, bila sta obrnjena vsaksebi in z zloženimi krilci mirovala, kot da sta tu že od vedno. Tlesnil sem s prstoma, da bi ju zdramil, in nemudoma sta se odzvala ter se povzpela kvišku, a se nad pšenico okrenila drug od drugega in se vsak zase metala po nevidni poti, na koncu katere sem ju izgubil izpred oči: izginila sta se nekje v snocu, katerega barvo sta imela. Čakal sem, da se morda vrneta, toda ni ju bilo.

Zakorakal sem po otavi proti sadovnjaku, skozenj do šupe in nato na dvorišče k hiši. Vtem se je sonce bližalo zahodnemu robu gore, naširoma je svetilo v tok še vedno istega vetra, v katerem je spodaj še vedno bilo, kot da hodim po nizki, algasti flori fiktivne vode, ki je z zrakom tekla k svetlobi.

Sredi prve polovice avgusta je velike dele celine zajelo hudo poplavno deževje. Po vremenskih napovedih naj bi se iz severovzhodne Italije siloviti nalivi razširili tudi na vzhod in s tem na območje Nanosa. Kmalu potem, ko nas je obšel strah, da se utegne zgoditi katastrofa, posebno, če bodo deževje prinesli veliki viharji, se je dva dni grdo oblačilo in že zvečer pred tisto nočjo – s fiesto sem bil ravno na poti iz Postojne proti Prevalu – je bil Nanos ogrnjen v mračen plašč in zbujal vse strašljive predstave, ki so se mi sestavljale iz starih podob v grozljivkah: od zakrinkanega roparja do strah zbujajočega, orjaškega vampirja, ki se pripravlja, da bo svoj strašni ugriz nameril v vratno žilo našega življenja: v njegovi popolni temi, ki kot da je v podobi angela zla stopila iz medleče svetlobe na zahodu, je bilo nekaj za to noč smrtonosnega. Človeka je sililo v beg, čeprav brezizhoden. Stemnilo se je za ta čas zgodaj, kmalu po osmi, zanesljivo se je tudi slutilo, da so nebo prekrili težki, nizki oblaki – toda dolgo se ni zgodilo nič.

Ob devetih se je nato ulilo nenadoma, kot da bi kdo daleč v višavi razvezal neizmerno ponjavo oblakov; zaropotalo je po strehah in razkošnem listju krošenj naenkrat, kot čez ves svet. V hipu je zacingljalo po žlebovih, od oreha, ki sem ga videl v luči cestne svetilke, je začelo debelo curljati, šum pa je bil docela neobičajen: bilo je, da ne slišiš samo tega, ki nastaja na hišni strehi in po bližnjem drevju, ampak zaradi silovitosti tudi onega, daleč, ki je vršel po zelenem šotoru vse do loze, oba pa sta se v sluhu spajala v razdiralno interferenco. Začuda – in hvalabogu – nalive ni prišel z gromom in bliski, toda vsaj tiste prve ure se je dobesedno metal iz zraka: kdaj pa kdaj sem skozi okno v svetlobi cestne luči videl ne – kot pravijo – niti ali vrvi, ampak plahte vode, ki so kot široke luže cépale iz teme. Seveda sem potlej moral popraviti predstavo, saj sem uvidel, da se je kdaj pa kdaj v zraku zganil silen veter, ki je zlomil navpično tektoniko padavin in se je zdelo, da na zemljo telebajo mlake, ne pa gosti curki dežja. In kmalu šum ni bil šum, ampak trušč, kot da se hiša lomi pod udarci divjih valov, ki jim nič ne bo moglo biti kos.

Malo pred polnočjo se je ujma, kot sem sklepal, zroč skoz okno na razsvetljeno ohišje, za spoznanje unesla, čeprav je voda z borjača, še vedno vsa razbičana od pljuskov naliva, besno drla v odtočni kanal. Eva je medtem tvegala ogled jarčka, po katerem se je dež od žlebov zvijal od stavbe; kljub orjaški mareli s kratkim držalom se je vrnila z vseh strani oblita z vodo, toda veselo izjavila, da zaenkrat odvod dobro deluje, saj se zemlja ni razmočila in pustila odnesti. A kaj nas še čaka?

Ponoči sem se menda zbujal vsako uro; z doslej neznano silo je nad mano bobnelo in se trlo, pred čemer ni mogla zdržati niti mirna, speča zavest. Vstajal sem in hitel k oknu na hodnik, da bi videl, ali smo nemara že sredi morja, ki še vedno narašča. Ampak ne – bilo je kot pred spanjem; enako je bilo ob drugem ogledu, le da se je tedaj – morda tudi zaradi nekakšne sanjske omotice, iz katere se nisem čisto izkopal – nalivno bučanje še razbohotilo in kompletiralo; k curljanju in trušču se je pridružilo nekakšno žvižganje, podobno tistemu, ki ga je slišati med naglim vrtenjem velikega kolesa, da se je zdelo, da se je v neurju aktiviral mehanizem nekakšnega vesoljskega mlina, ki ga je zagnal in ga zdaj goni angel zla z večerne prikazni; okoli cestne luči je divje plesal nalič, orehova krošnja je bila do kraja razmajana in zbujala vtis, da se od obupa meče ob tla. Tako je minevala noč, katere konec pa še ni prinesel olajšanja, čeprav se je ob prvem svitu videlo, da še nismo pod vodo. Še vedno je lilo in z dvorišča in ceste se je v odtočne kanale in jarke pomikala vsa površina deževnice, iz katere so gosto brizgali mehurjasti krogci, odskakujoč od kapelj, ki so sekale vanjo. Zdaj se je še kako pokazalo, da nismo na ravnih tleh, pač pa, četudi le okoli petsto metrov od pobočja Nanosa, na blagi strmini, s katere deževnica sproti odteka, četudi pridere iz oblaka, ki se vso noč trga iz visokega niča. Kot sem slišal pozneje: nevihte brez bliskov, ki bi zanetili požar, in brez uničujočega vetra, četudi z neverjetno količino vodovja, temu območju ne morejo do živega. To da je privilegij teh krajev.

Proti deseti dopoldne je veliki dež počasi prenehal in vse nedeljsko popoldne je bilo zgolj oblačno. Nad lozo so se iz smeri morja vlekile dolge bele megle, iz njenega nizkega pobočja pa se je kadilo, kot da v njenem vlažnem omotu gozdov tli ogenj, ki se ne more razgorjeti. A v prvem mraku se je znova ulilo in potem enakomerno, nič manj intenzivno kot prejšnjo noč, bučalo do jutra. Proti poldnevu se je silni oblak raztrgal in popoldne sem, če sem pogledal kam daleč kvišku, namesto njega lahko videl, kar je Jože Udovič, po rojstvu blizu teh krajev, imenoval: *ruševine neba v daljavi*.

Po enem dnevu so vode že do čista odtekle, v zatokih in močvirnih predelih ob jarkih so ostale dlje časa, ponekod so jim odplavile manjše kose brežin, toda napovedane katastrofe ni bilo. A nedolgo zatem je marsikdo rekel, da je bil minuli dež strupen, saj se je krompirjevica po vrtovih kmalu posušila, krompir v zemlji pa začel gniti. Vendar nihče ni govoril o škodi, ki naj bi jo popravil še kdo drug, ne samo vsakdo sam.

Čez nekaj dni je bil v Prevalu pogreb. Zaradi kapi je umrla B. V., ki se je na Notranjsko z možem preselila nekaj let po drugi vojni iz Hrvaške. Pred dobrega

pol leta si je njena družina prav tu postavila lepo družinsko hišo in vas jo je sprejela za svojo. Na pogrebu so bili menda vsi vaščani, se pravi, od vsake hiše vsaj po en stanovalec. Med zadušnico je župnik zelo spoštljivo in pohvalno govoril o njej, češ da je dobro vzgojila otroke, kar je po njeni hčerki – ki je bolniška sestra – skusil tudi sam, saj ga je oskrbela, ko je zbolel, ne da bi jo klical ali prosil za pomoč. Prisotni so bili ganjeni, še bolj, kot se mi je videlo, njeni domači, čeprav se ne bi moglo reči, da so ob zadnjem slovesu od nje kazali neobvladljivo bolečino. Tako je zdaj nemara že povsod, torej tudi na tem koncu; človek umre, toda čustva svojcev prekipevajo v glavnem v prvih urah ali v prvem dnevu po njegovem odhodu – potem se umaknejo ali jih prekrije naličje kulture in v moči duše preživeli je, ali bodo v njej trajala dolgo ali umrla po nekaj dneh ali mesecih. Tudi ko so krsto pripeljali iz cerkve k jami, pred katero je bil še kratek poslovilni obred – dve pesmi moškega okteta, besede predstavnice vasi, poslednja župnikova molitev – ganjenosti prisotnih ni bilo čutiti kot prej v cerkvi. Morda tudi zato ne, ker smo bili zunaj, v velikem prostoru, ki mu je mero dajala gora, redki beli oblaki so se dvignili globoko, kot bi dejal pesnik, v nebesnino, z avtoceste pa je brnel promet avtomobilskih kolon, kakor jih je gnal k morju, in od njega vrhunec turistične sezone: svet v svojih razprtih razsežjih kot da je pomanjšal stisko še tako velike izgube. Pomalem je pihalo iz zahoda, sonce je bilo že daleč čez zenit in svetloba je prihajala od tam, kjer bo njen vir kmalu ugasnil. Toda bila je tista, ki je držala pokonci mogočni svod nad nami, Nanos v njegovih ostrih zarisih in predvsem veliko, dinamično panoramo rastlinja. To je bilo prevladujoče, malodane vse je bilo pod njegovo barvo. A to zdaj ni bila več vitalna zelenina tisočerih tančin, kakor jih ustvari vsako drevo in vsaka bít svoji naturi primerno in je najbolj očitna v zgodnji pomladi; zdaj je bila videti vsa enaka, težka temnozelena, in malodane ves svet, ki sem ga lahko zajel v pogled, je bil zavit vanjo – in v dušo se je zajedla kot strup, ki se ga ne da odpraviti. Morda je bilo tako tudi zaradi vzdušja ob dogodku, ki smo mu prisostvovali; črnina in njeni odtenki v vijolični, modri in rjavi barvi so bili tu očitni vsepovsod, od pajčolana na krsti do trakov na šopkih, v samem cvetju in zelenju ob njem. V njeni pobitosti so obstale naše misli in v njej bile do konca pokopa in morda še naprej; vsaj razhajali smo se še molče, čeprav ne vem, koliko se naša poprejšnja ganjenost ni sprevrgla le še v sočutje, ki bo potem v večini hitro prešlo.

Vreme je potlej bilo vsak dan bolj sončno in dan pred veliko mašo je Eva dala pokositi senožen v Delah pri Treh hišah – parcelo blizu stavb, po katerih je dobila ime. Dele so na desni strani deželne pa tudi avtoceste, če se pelješ iz zahoda v postojnsko smer – dober kilometer od vasi. Skoraj dvohektarska parcela ima menda idealno lego: videti je kot orjaška krtina, ki jo je porašča trava; z dveh strani jo obdaja gozd, na vzhodu tečeta ob njej visoka živa meja in gozdna pot, proti severu pa se od nje prostor nadaljuje prek avtoceste in

deželne ceste k Nanosu z gričevjem, v mešano valovitem in nazobčanem loku, iztekajočim se proti Postojni; ta teren tvorijo manjše njive, jase in pašniki, visoko grmičje in posamična drevesa jagnedov, akacij, hrastov, javorov in jesnov; na dvoje ga režeta obe cesti, ki povezujeta primorje in notranjost dežele. Slikovitost, ki se hipoma razpre v velikansko panoramo, kakor hitro stopiš na vrh senožeti in pogledaš proti Nanosu, je vsakokrat enkratna. Večji del leta je okolje tod kljub obema prometnicama – avtocesta je delno položena v plitev usek – dokaj mirno in če si se kdaj spustil z vrha senožeti h gozdu na južni strani, si se že znašel v zavetju tihote, ki jo dihajo gozdovi.

Dan po košnji, bolje, popoldan po njej, sem se napotil k senožeti. Fiesto sem parkiral ob robu makadamske poti in izstopil. Prišel sem bolj ali manj po naključju; bila je idealna ura, morala je biti pêta, nad mano je bilo le nekaj belih kopastih oblakov, sonce pa se je držalo na nebu in svetilo s tisto ljubeznivo lučjo, ki jo človek v tem času čuti povsod po koži kot zadnji njegov poletni dar. Ampak ne samo svetlobo; še preden sem bil na senožeti, sem zaduhal otavo, raztreseno v tenkih, enakomernih plasteh po njeni razsežni grbini. V blagem vzponu proti njenemu vrhu je potem zašumela pod čevlji, kot je lastno samo njej, ki jo doleti smrt v najlepši rasti in najlepšem cvetu. Otava! Kot da bi ti trgali žile kje blizu srca, je gledati, kako kose režejo menda zadnjo poletno travo, ki v gemetrijsko natančnih redeh vdano pada čeznje, ob tem pa se ne moreš znebiti občutka, da obleži na obrazu in brezglasno kriči v zemljo. Njena boleost kakor da se pozneje zaznava ne samo v njenem šumu, potem ko ji sonce vzame sokove, saj njeno bilje zadavljeno hrsti in se lomi, vtem ko korakaš po njej – ampak tudi v otožni dišavi, ki puhti iz nje daleč in jo zaduhaš, še preden se sena dotakneš. Prav s to dišavo je prepojila zrak in skrepenela in suha ostajala za mojimi koraki; iz nje je kdaj pa kdaj splašeno skočila drobna kobilica ali se iz prsti dvignil prah iz znova presušene zemlje. Kdaj pa kdaj je vso površino nizko prefrčal samotni brencelj, v prostoru pa je trepetalo komaj slišno oglašanje kobilic, ki so morale tičati kje na otavi ali v bližnjem obpotnem grmovju, saj od žuželk drugega nisem opazil kot mušice; te so švigale, postajale na mestu in se v lokih podile nad senožetjo, toda bile komaj vidne; zlahka so se mi skrile v pršečo svetlobo, če sem se ozrl za njimi v nepravi smeri in nepravem kotu, pod katerim mi je sonce jemalo vid; samo če sem se obrnil in jih pogledal pred zaslonom temne zelenine gozda na zahodu ali si nad očmi z roko naredil primeren nadstrešek, so njihova telesca ne le mahoma zablestela, ampak jih je iz svetlobe nenadoma izstopil cel roj, ki se je spreletaval nad senom kot v čudeženem brezdelju, saj so se drobcene, od sonca bele pičice bodisi poganjale s točke na točko bodisi jadrle med njimi, fiktivnimi, uživaše nad nečim, česar ni bilo – ali pač, le da tega ni bilo moč ujeti s pogledom – uživaše v nečem, česar se ne da dojeti: morda v brezčasju. So s tem, da so stopila iz svetlobe, stopila tudi iz časa? A kakšnega? – Kdo bi vedel! Odgovorov niti nisem iskal, na hitro pa se ni ponudil nobeden. Toda zgodi se, da te v trenutkih, ko te obidejo čudna vprašanja, zamika raziskati uganko, ki se je postavila predte, in nehote

postaneš filozof. Toda reševati problem, ki se je nekako glasil "enodnevnice pred pragom večnosti", za kar je šlo pri moji temi, se mi je zdelo preveč zapleteno. Čutil sem, kako me noge že nesejo nizdol, pred očmi pa se mi je kljub nadstrešku nad njimi razmaknila tista slikovitost, ki je zdajci zasedla doslej neznano mesto v moji lakoti po vizualnem: gora na zahodu očesne kamere, mimo katere v poševnih pramenih bežijo zlatkasti sončni žarki in se opirajo na svet daleč od njenega vznožja, vsa dolga osojna stran pa začenja temneti, čeprav se od daleč niti ne zdi, da je že v senci – in nato desno od gore, proti Javornikom, menda nikomur razumljive, očarljive forme in razpored drevja, grmičja, njiv, pašnikov in jas, in prav tako nikomur doumljiva razgibanost tal, ki jih je vezala v celoto linija obzornice, toda njene vzpetine in viške globinsko ločevala perspektiva, zastirala pa megličasta daljava: vse je bilo v stoječem trenutku, ob katerem bi svoja čutila nenasitno tiščal v njegovo podobo, kot spomladi ovce pasejo travo, iz katere niti ne dvignejo gobcev, ker se jim paša pod njimi menda vsak hip bujno obnavlja. Toda zdaj to ni bila samo radost, ki sem jo začutil; v podobi, ki sem jo použival, je bila tudi čudna bridkost, ki je nisem mogel odmisлити in dolgo ne opredeliti. Šele pozneje, vtem ko sem za nezbranost okrivil tudi že promet z avtoceste, sem zaznal sugestijo, ki sta mi jo narekovala nebo in zemlja: bilo mi je, da sta se mahoma znašla na meji, na kateri sta se zamišljeno zazrla drug v drugega, saj se je vsenaokoli ustavil tok življenja, ki se je skozi dva letna časa le razraščal; potemnelo zelenilo gozdov, dišeča otava, mušice nad svojim senožetnim igriščem, globoki spokoj narave v podobi slike ob Nanosu – spokoj, ki ga je barbarsko motil le promet s prometnice, brezobzirno hrumeče v ritmu visoke turistične sezone – poševne, negibne strune žarkovja, kakor med počitkom napete na vrhove njegovih gričev: kot bom še enkrat v tem dnevu zaznal, sem videl, kar sem videl: veliki biocikel narave se je končal; to je moralo biti tisto, kar je v ves prostor vneslo trpno zamišljenost in v človeka okus po slovesu od silovitega življenja, ob katerem se mu je vse upiralo misli, da se bo kmalu zares končalo – kaj šele na njegovem vrhuncu, pri katerem je poletje na videz še vztrajalo.

V iztekajočem se popoldnevu, pravzaprav že proti večeru, ko sem se komaj uredil od občutij, ki so me spremljala od senožeti naprej, sem iz hiše šel na vrt, ki ga s treh strani obdaja sadovnjak, na eni pa se drži stene stare šupe, ki – gledano s praga hiše – na vzhodu zapira dvorišče. Iz dreves se je dan umikal, saj v krošnjah ni bilo več tiste žive svetlobe, s katero se od jutra dalje hrani njihovo listje s plodovi vred, tudi vetra ni bilo in ne nemira ptic, sočivje v gredah pa je neurejeno čemelo na prsti, ki je v praznih prostorih med listjem kazala svoje znova izsušeno lice, tam pa, kjer smo že izkopali nekaj vrst krompirja in mestoma ni bila pokrita z uvelo krompirjevo, so se ponujale očem presušene grude zemlje, ki jih je še vlažne bila morala vreči na površje motika med izkopom krompirja. Ob malih posevkih radiča, endivije, peteršilja,

graha in korenja je v zadnjih grmih rasla še pozna solata, od katere sem je nameraval nabrati nekaj za večerjo. Sklonil sem se in izpulil dva ali tri grmičke, jih očistil in vrgel v košaro – tedaj pa se je iz globine sadovnjaka – ali še dlje, morda s travnika na koncu sadovnjaka – pripodila skoraj tik do vrtno ograje čreda ovac in čeprav njihovim majhnim kopitom ne bi prisodil velike udarne moči, se je njihov topot zaslišal veliko glasneje, kot bi pričakoval glede na njihovo številčnost. Ja, bilo je, kot da se je sem blizu prignala armada, ne trop drobnjadi. Skoraj prestrašil sem se in se zravnal, toda že naslednji hip je bil strah odveč. Ovce so se razkropile med debela sliv in ringlonov, ki so bili blizu vrta zasajeni najgostejše, in videl sem, česar doslej nisem niti opazil: pod krošnjami na do kraja pomuljeni travi so na gosto ležali plodovi, ki so zreli popadali z vej, ovce pa kot da so na neznano vabilo pridrle na gostijo: hlastno so jih pobirale s tal, jih začele mleti v gobcih – teh skoraj niso odpirale, ampak spodnjo čeljust drgnile ob zgornjo, tako da so jo premikale v levo in desno – in goltati, a so vendar oboje, kot je bilo videti, opravile le do polovice; njihov instinkt je urno zaznal značaj hrane, iz katere je bilo treba izločati koščice, še preden so se jim usedle v vampe, in mahoma je bilo, kot da neučakano žrejo, iz kotov gobcev pa istočasno bljuvajo pečke. A v ihti, ki je nemara značilna za prehranjevanje drobnice, je tako prvo kot drugo moralo biti površno: kmalu sem videl, da so slive in ringlone zaradi previdnosti snedle le na pol ali jih celo zgolj obžrle, tako da so tla pod krošnjami pokrivala pomuznjena, iz lupinic slečena, a še z mesom obdana trda jedra, po katerih so se živali nervozno premikale in jih nazadnje zahodevale kakor neuporabno krmo. Med njo so sicer še iskale nenačete sadeže, a vse manj zagnano in lakotno; nekatere so se celo začele ozirati kvišku in ta ali ona se je postavljala na zadnje noge in kot da bi nenadoma odkrila okusnejšo jed, smukala listje z najbližjih vej, poplesovaje z ostrimi parklji po zavrženem sadju, ki je zato postajalo povsem pomendrano. Vtem ko sem presenečeno opazoval njihovo početje, sem se hipoma spomnil dneva, v katerem so drevesa odvrгла venčne liste s svojih cvetov in so bila tla pobeljena kot sveta pot za telovo, po kateri, kot se mi je tedaj mislilo, bo duh Stvarnika stopil med svoj nasad in pregleдал rezultate cvetenja ... Tedaj se je zdelo, da je Stvarniku svet vdan in hvaležen, saj je bil zahvalno-pražnje napravljen in pričakujoč – zdaj, ob koncu biocikla, je bil nenadoma drugačen: njegovi darovi so končali pod parklji živali, prepuščeni odprtemu gnitju kot razmesarjena trupla po bojnem klanju.

Najbrž bi se bil prepustil kakšni nadaljnji sentimentalni meditaciji, če tedaj mahoma ne bi bil zaslišal komaj zaznavnega mačjega mijavkanja; mačke prvi hip nisem zagledal, toda potem je bila tako blizu, da sem se začudil, ker je nisem bil opazil že prej: bila je tostran vrtno ograje, skoraj tik poleg mene, pred gredico endivije, v gobcu pa je stiskala poljsko miš, ki je morala biti že mrtva, saj so ji tako šiljasti gobček kot zadnje nožice negibno visele od trupelca. Ravno ko sem mačko z belim poprsem in sivim hrbtiščem zagledal, je zamijavkala vnovič, toda kot da me ne vidi: obrnjena je bila proti šupi, še tretjič iz

zaprtega gobca kdove kako zamijavkala in v pričakovanju, ki ga nisem razumel, bolščala proti šupi. Zamijavkala je še nekajkrat in šele tedaj me je obšlo, da gre za domačo mačko, ki pa se, odkar je pri hiši pes, že dve leti ne poda v stanovanje; odtlej se ni več pustila prijeti in se je celo umikala človekovi bližini. Njene zadnje mladiče je Eva odkrila, ko so se že dobro razviti prikazali na tramovih stare šupe, v kateri jih je bila morala povreči, da so bili na varnem pred psom. Šele ob tej misli me je obšlo, da kliče mladiča, če ne ves svoj zarod na pojedino, ki jo je pripravila, očitno ne ravno zlahka, ampak z velikim trdom, s katerim ji je uspelo ujeti veliki plen kje zunaj na senožeti ali njivi pod Nanosom; tako bi sklepal po tem, da je bil njen ponavljajoči se mijav komaj slišen, kot da ga je stisnila iz sebe z zadnjimi močmi, ki so ji ostale od lova. Nedaleč od nje sem stal negibno in tiho in nepričakovano se mi je malo zasmilila in skoraj zbal sem se, da je bilo njeno delo zaman in ne bo priklicala nikogar. In zares je enako šibko in v nespremenjenem položaju mijavkala nekaj minut, dokler se tostran ograje, že na vrtnih gredicah, zdajci ni pojavil eden njenih mladičev, le malo manjši od nje, in veselo priskakljal k njej, visoko se poganjajoč čez sočivje in trave in ne da bi se ustrašil mene, ki bi se me v drugačnih okoliščinah zagotovo bil ognil v velikem polkrogu. Nisem videl, od kod se je vzel; vsekakor je moral skozi neznano mi luknjo ali špranjo v steni šupe, in kakor hitro ga je mačka opazila, je plen previdno spustila na tla ter za vsak primer pritisnila nanj eno od sprednjih šap; a tedaj ga je že z gobcem zagrabil mladič in ga od nekakšne slasti malce zavihtel po zraku, ga v naslednjem hipu spustil na tla, da bi se nemara poigral z njim, kot to baje počnejo mačke z mišmi, preden jih požro. Toda miš se ni ganila in malce omahujoče jo je mladič znova zagrabil, a zdaj drugače: prej jo je bržčas držal med zobmi le rahlo, da je ne bi smrtno poškodoval in bi za igro bila še gibčna ali vsaj živa: kakor hitro je zaznal njeno smrt, je zasadil vanjo svoje podočnjake, saj jo je imel med zobmi ob strani gobca in jo začel mrcvariti in trgati, pomagaje si s kremplji. Tik zatem je mačka storila nekaj, kar ji je moral prišepniti pradavni nagon: mladiča je začela lizati po hrbtu, a očitno čisto rahlo, saj na njegovi progasti sivi dlaki ni bilo opaziti ne njene sline ne kakšne druge sledi in kdo bi vedel, ali je njen dotik lakotnež sploh začutil – ves je bil osredotočen v truplo, od katerega se je trgal kožušček in se iz tkiva svetila kri. Nekaj trenutkov pozneje je mačka svoje lizanje upočasnila, saj mu je svoj jezik peljala niz dlako le še komaj opazno, dokler se celo ni ustavila, kot mati neha božati dojenčka, kakor hitro zaspi. Vendar njen zastoj ni trajal dolgo; njeno čustvo se očitno še ni izčrpalo, kajti spremenila je samo svoje gibe; glavo je, kot se mi je zdelo, nenadoma začela dvigati in spuščati na mladičev hrbet, ki pa se tudi na to ni odzval drugače kot prej: kot da je ne čuti, se je mastil s plenom, ga metal iz enega v drug kót gobca ter spuščal na tla pod šapo, da je lažje odtrgoval, v kar se je zasadil. Pravzaprav je bilo grozno; tudi gnusno. Medtem sem se nehote spomnil Cirila Kosmača, kako prizadet je bil, ko je iz jetniške celice gledal gosenico, ki je uničevala zeleni list, in bilo mi je, da bi, kot on, tudi jaz moral

kaj storiti – ampak kaj? Nisem vedel; mladič je nasladno žrl truplo – reševati torej ni bilo mogoče ničesar več. V meni je vztrajal le gnus, ki bi se mu rad uprl ali ga vsaj odgnal – ali se prisilil k ukrepanju. Ampak nobena pametna misel se mi ni porodila; namesto nje sem v nekem trenutku mahoma dognal nekaj, česar prej nisem videl: tisto mačkino spuščanje glave na hrbet mladiča – saj to ni bilo navadno spuščanje in dotikanje: bilo je poljubljanje, kajti ko sem bolje napel oči, sem ugotovil, da se je njen gobec, preden se je naslonil na dlako, za spoznanje razprl in se z odprto površino tistega, čemur bi se reklo usta, dotaknil njegove hrbtne dlake. Ja, poljubljala ga je!

Še zdaj si ne morem pojasniti, kaj me je takrat navdalo, da sem nenadoma pograbil košaro za solato in odločno stopil iz vrta. Je bil podzavestni odpor do poljubov na vrhuncu krvave požrtije – ali zgolj omenjeni gnus, ki je naraščal, kolikor bolj slastno je mladič jedel iznakaženo miš – ali oboje skupaj? Ne vem. A korakal sem na dvorišče, prepričan, da mi je zoprna tudi solata, ob kateri je mačka tako nevsakdanje hranila svojega že skoraj odraslega muca, ki bi si kakšnega poljskega glodavca lahko ujel že sam.

Pa vseeno: odbojnost me je držala malo časa. Čez nekaj minut sem sklenil, da se vrnem po solato.

Šel sem, znova odprl vrtna vratca in stopil med gredice. Nikjer več ni bilo mačk in niti najmanjšega sledu za mišjo; sklonil sem se nad zemljo, celo preiskoval sem mesto, kjer bi od žrtja morala ostati vsaj kapljica njene krvi. Ničesar ni bilo, bodisi da jo je že popila prst ali jo še prej z nje polizal mladi požeruh. Vzravnal sem se in se ozrl prek ograje po sadovnjaku. Ovce so posamič le še tu in tam brskale po pohojenih slivah, sicer pa se še vedno stegovale po listju ali se v dvoje ali troje podile za travo. A precej daleč spredaj pri ograji, ki je pri cesti postavljena okoli sadovnjaka, sem hipoma zagledal mačko, ki se je počasi oddaljevala ne le od vrta, kamor je bila prinesla miš, ampak tudi od sadovnjaka, in se pomikala proti njivam in travniku pod Nanosom, na svoje vsakodnevno lovišče. Šele zdaj sem videl: bila je vsa mršava in noge je vlekla za sabo kot utrujena starka, ki nima doma, ampak samo lakotna usta, ki čakajo njene žrtve.

Ne bom govoril o občutku, ki me je zajel. Odvrnil sem se od sadovnjaka in živali ter nato nabral solate, kolikor se je dalo.